

Aspecte privind elementele introductive ale discursului raportat în presa anului 1918

Iulia BARBU-COMAROMI

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
iulia.barbu@gmail.com

Abstract: In this paper, we analyze the means of reporting speech used in written Romanian press in 1918, when Transylvania, Bessarabia, and Bukovina were reunited with the Romanian Kingdom, in The Great Union event, with special attention to the group of verbs or phrases designating the speech (*verba dicendi*), oral or thought. We are interested in what kind of verbs were selected for reporting direct or indirect speech, the position of the verbs towards the reported speech, and the effect towards the reader.

Keywords: *communication; direct vs indirect speech; journalistic; reported speech; (written) press; saying verb; verba dicendi.*

1. Precizări preliminare

În cele ce urmează, ne vom concentra atenția, din perspectivă lingvistică, asupra unui moment de importanță capitală din istoria României, Marea Unire de la 1918, perioadă în care presa scrisă a avut un rol important în viața societății românești. Ne propunem, așadar, să surprindem modalitățile de redare a secvențelor de discurs raportat (discurs direct, indirect, indirect liber, direct liber) în discursul jurnalistic al anului 1918, aspecte privind folosirea elementelor introductive ale discursului raportat, poziția lor în raport cu secvența citată și, nu în ultimul rând, în ce măsură modalitățile de „raportare” influențau receptarea mesajului de către cititor sau contribuiau la sporirea impactului asupra publicului, într-un moment istoric în care presa scrisă reprezenta principalul mijloc de comunicare în masă. Pentru a surprinde cât mai variat modalitățile de redare a DR, vom avea în vedere nu numai realizarea elementelor introductive a discursului raportat ca unități lexicale (verbe, substantive), ci și ca sintagme, locuțiuni sau formulări libere cu sens *dicendi*.

2. Precizări teoretice

O definiție clară și simplă a discursului raportat (care prezintă funcții multiple, pe paliere diferite: pragmatic, social, textual) este cea cuprinsă în *Encyclopedia of Language and Linguistics*:

Every speech event involves a speaker, who usually commits him- or herself to its propositional, functional, and evaluative contents. But we can also refer to utterance of others and report what they said, wrote, meant, or thought. Reporting, a metalinguistic act, may be done through quoting (direct speech, *oratio recta*), paraphrasing (indirect speech, *oratio obliqua*) or in other ways [...]. [ELL, 2005: 550]

O componentă importantă a discursului raportat sunt elementele care introduc secvența citată, așa-numitele „expresii *dicendi*” [GALR, 2005, II: 819] sau *reporting expressions* [ELL 2005: 551]; acestea sunt, în principal, verbe și locuțiuni verbale *dicendi*, precum și substantive incluse în sfera semantică a verbelor de declarație (*cerință, răspuns, rugămintă*), precum și substantive aparținând unor structuri fixe (*vorba cea*) sau chiar prepoziții (*conform*).

Verbele *dicendi* sau *declarandi*, verbe de comunicare sau verbe ale zicerii, sunt, conform teoriei clasice, acele verbe care desemnează procesul de „enuțare”, având capacitatea de reproducere a unui enunț (enunț verbalizat extern, prin emiterie de sunete articulate, verbalizat intern, prin monolog interior, ori redat mental¹ sau în scris), în stil direct, sau relatarea unui enunț, prin transpunere în stil indirect [v. DSL, 2001, s.v. *declarativ*; cf. ELL: 550]. Capacitatea reproducerii unui discurs raportat este o particularitate sintactică suplimentară, pe lângă cea semantică, având rol în delimitarea cu mai multă acuratețe a unei clase lexicale neomogene, care pune interesante probleme de definire și de clasificare. Proprietatea citării este considerată de unii autori ca definitorie pentru verbele declarative. Alții însă [Weinrich, apud Bălășoiu, 2004: 148] arată că verbele declarative pot numai uneori să raporteze un enunț, proprietatea citării nefiind o trăsătură definitorie a acestora.

În textul publicistic, se remarcă tendința de a folosi, pe lângă verbele *dicendi* propriu-zise, o serie de verbe aparținând altor clase semantice (verbe de gândire sau de opinie), care funcționează ca echivalente contextuale ale verbelor de comunicare (*a adăuga, a crede, a se gândi, a preciza* etc.)². În presa scrisă, accentul cade pe mesajul transpus, raportat, alături de care se precizează, în genere într-un mod cât mai obiectiv, verbul declarativ și sursa. Verbele folosite în presa actuală prezintă o serie de trăsături care le diferențiază de alte verbe de declarație: caracterul impersonal al destinatarului, care conferă obiectivitate mesajului transmis; direcționarea atenției spre conținutul mesajului, și nu spre circumstanțele enunțării; caracterul formal al mesajului.

3. Presa anului 1918

Dintre numeroasele publicații ale vremii, enumerăm câteva reprezentative pentru zonele importante ale țării: la București – „Gazeta Bucureștilor”³, „Lumina”, „Universul”, „Viitorul”, „România liberă”; la Iași – „Neamul românesc”; la Arad – „Românul”⁴; la Alba Iulia – „Unirea”⁵; la Brașov – „Gazeta de Transilvania”⁶, suplinită temporar de „Glasul Ardealului”;

¹ Unii cercetători înțeleg prin verb *dicendi* desemnarea exclusiv a comunicării orale, în timp ce alții au în vedere și alte tipuri de comunicare (scrisă sau gândită) [cf. Fischer & Vasiliu, 1953: 35]. Având în vedere că ne ocupăm de discursul jurnalistic scris, în care se face referire la modalități diverse de redare a enunțurilor, vom adopta, în prezentul articol, accepțiunea extinsă a termenului „dicendi”.

² A se vedea Maria Cvasnii Cătănescu [2006: 79, 85], unde se poate găsi o amplă analiză dedicată retoricii publicistice românești.

³ „Gazeta Bucureștilor” era „oficiosul” ocupantului german și apărea zilnic, oferind informații valoroase.

⁴ „Românul”, „organ al Partidului Național Român”, a apărut la Arad; din primul comitet de conducere făcea parte Vasile Goldiș, care a rostit cuvântarea memorabilă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, în care a susținut necesitatea unirii Transilvaniei cu România. În 1912, ziarul fuzionează cu „Tribuna poporului”.

⁵ Ziarul „Unirea”, cu subtitlul „foaie bisericească-politică”, editat de Biserica Greco-Catolică Unită cu Roma din Blaj, a apărut prima oară în ianuarie 1891 și a fost ziarul care a ajutat la dezvoltarea gândirii politice unioniste a românilor ardeleni din zonă, pregătind spiritual unirea națiunii de la 1918.

⁶ „Gazeta de Transilvania” a fost primul ziar politic și informativ al românilor din Transilvania. Fondat de George Barițiu la Brașov, în 1938, s-a situat pe poziții democratice și iluministe, de apărare a intereselor naționale și sociale ale românilor din Transilvania. Numele inițial, „Gazeta de Transilvania”, s-a schimbat în ianuarie 1849 în „Gazeta transilvană”, de la 1 decembrie 1849, în „Gazeta Transilvaniei”, iar în perioada 1838–1865, a avut suplimentul cultural „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. Treptat, a pierdut teren, cedând locul

la Sibiu – „Tribuna”⁷, „Telegraful român”⁸; în Bucovina – „Glasul Bucovinei”⁹; în Basarabia – „Ardealul”¹⁰ etc.

În cadrul conferinței ținute la Iași, la 16 mai 2018, istoricul Liviu Brătescu arăta că presa românească din 1918 trebuie înțeleasă „în contextul în care are loc Marea Unire de atunci, unde a existat ideea de conștiință națională, care pregătește terenul pentru ce avea să se întâmple în decembrie 1918”. Așa cum remarca ilustrul vorbitor, presa de la 1918 era o presă de partid, caracterizându-se atât prin subiectivitate, cât și prin obiectivitate. Însă, spre deosebire de presa din 2018, presa de acum o sută de ani era una clar asumată, unele ziare având scrisă pe prima pagină afilierea politică (organ al PNL, al altor partide politice etc.) și oferind astfel cititorului posibilitatea de a alege ce să citească. Alte ziare se declarau independente.

În timpul ocupației germane, apariția celor mai importante ziare din București a fost suspendată. De la sfârșitul lui noiembrie 1918, au reapărut titluri precum „România liberă” și „Universul”.

În încercarea de a analiza elementele folosite pentru a introduce discursul raportat în presa vremii, ne vom opri atenția selectiv asupra câtorva publicații. Parcurgând publicațiile vremii cu un ochi critic, remarcăm că, în general, forma grafică a publicațiilor pierdea teren în favoarea transmiterii corecte și precise a mesajului. Am intervenit, unde a fost cazul, în prezentarea grafică a contextelor citate (e.g. în scrierea corectă a unor forme greșite, în eliminarea unor virgule plasate greșit, în încadrarea corectă între virgule a vocativelor, a apozitiilor etc.); în schimb, am păstrat unele forme învechite, pentru a reda culoarea lexicală a epocii (e.g. *concluz*, *mâni* [= *mâini*], *a mulțami*, *năcăjit*, *nime*, *prisonier*, *recitează*, *tractat* [= *tratat*]).

3.1. Etape preliminare Marii Uniri și contextul social-istoric

Etape preliminare procesului istoric din 1918 au fost Mica Unire din 1859 a Țării Moldovei cu Țara Românească și dobândirea independenței în urma războiului din 1877–1878, pe fondul renașterii naționale a românilor în secolul al XIX-lea.

unor ziare noi și mult mai incisive, „Tribuna”, „Românul”, la care activau jurnaliști energici precum Octavian Goga, Vasile Goldiș, Valeriu Braniște. După anul 1900, ziarul capătă un caracter preponderent informativ, pe care îl va păstra si în perioada interbelică. În anii Primului Război Mondial, organele militare austro-ungare au sechestrat averea „Gazetei Transilvaniei” și au impus redactori maghiari; astfel, publicația face propagandă guvernamentală maghiară până în noiembrie 1918; își întrerupe apariția la 12 noiembrie 1918, fiind suplinită temporar de cotidianul politic „Glasul Ardealului” (apărut la 9 noiembrie 1918, la Brașov), „organul Sfatului Național Român din Țara Bârsei”. „Gazeta Transilvaniei” își reia locul în ianuarie 1919 [v. Petcu 2012: 1754].

⁷ Ziarul „Tribuna” a fost fondat în 1884 la Sibiu, de Ioan Slavici, fiind un ziar de atitudine, care consemna actualitatea; era caracterizat printr-un stil nervos și viu, pe placul noii generații de intelectuali și militanți politici ardeleni, în contradicție cu stilul conservator, rigid și desuet al „Gazetei Transilvaniei”.

⁸ „Telegraful român” a apărut în 1853, la Sibiu, sub patronajul episcopului ortodox Andrei Șaguna, ceea ce a scăzut numărul cititorilor „Gazetei Transilvaniei”. Publicația a avut, până în 1878, un supliment literar, sub numele „Foișoara Telegrafului Român”, prin intermediul căruia s-a deschis către orizontul cultural și literar al românilor: se promova limba populară, se încuraja unificarea ortografiei fonetice și s-a propus publicarea unui dicționar etimologic. În prezent publicație religioasă, gazeta a jucat un rol important în promovarea culturii române în Transilvania, în special în timpul conducerii omului politic și ziaristului transilvănean Nicolae Cristea (1834–1902).

⁹ „Glasul Bucovinei”, cu subtitlul „Organ de propagandă pentru unirea politică a Românilor de pretutindeni”, revistă al cărei prim număr a apărut la 22 octombrie 1918, la Cernăuți, era condusă de Sextil Pușcariu. Se înscrie până astăzi ca o publicație de referință în peisajul cultural bucovinean. Definitiviu pentru publicația din vremea respectivă este editorialul „Ce vrem”, publicat în primul număr al cotidianului. Articolul era semnat de 14 intelectuali, printre care Sextil Pușcariu, Dionisie Bejan, constituind un veritabil document programator pentru românii din Bucovina. Pentru o prezentare detaliată a activității de jurnalist a lui Sextil Pușcariu, v. Popa 2015.

¹⁰ Apărea la Chișinău, fiind editat de Onisifor Ghibu. În perioada 24 ianuarie – 20 noiembrie 1918, a apărut cu titlul „România nouă”.

Anul 1918 găsea România în mijlocul unui armistițiu, cu o mare parte a teritoriului aflată sub ocupație germană, inclusiv Bucureștiul, cu Casa Regală și guvernul refugiate la Iași, cu Transilvania încă parte a Imperiului Austro-Ungar, cu o Basarabie care-și căpătase independența față de Rusia, dar care era hărțuită de mișcări bolșevice. Armata încerca să se refacă, trecând printr-un proces de reorganizare, populația era încercată de lipsuri, în timp ce ocupantul german rechiziționând tot ce putea fi util pe front. Cu toate că se întrezărea victoria Antantei, pentru România situația putea evolua în orice direcție.

3.2. Înfăptuirea României Mari. Chemarea la Alba Iulia

Proclamarea unirii provinciilor române cu patria-mamă s-a produs la date diferite, în următoarea ordine: Basarabia, la 27 martie 1918, Bucovina, la 28 noiembrie 1918, iar Transilvania, la 1 decembrie 1918.

În octombrie 1918, în casele parohiale ale Bisericii Sf. Nicolae din Schei s-a constituit Sfatul Național Român din Țara Bârsei, compus din 35 de membri. În 9 noiembrie 1918, s-a editat la Brașov primul număr al ziarului „Glasul Ardealului”, organul de presă al Sfatului Național Român din Țara Bârsei, care a publicat, la 23 noiembrie 1918, chemarea la Alba Iulia a Marelui Sfat al Națiunii Române. Alte două ziare, „Românul” (din Arad) și „Unirea” (din Alba Iulia), au publicat chemarea Consiliului Național Român Central, organul politic al românilor din Transilvania, înființat la Arad, în urma căreia s-au adunat la Alba Iulia, pe Câmpul lui Horia, 100 000 de săteni și 10 000 de intelectuali. Presa vremii a relatat pe larg despre Marea Adunare de la Alba Iulia, din Transilvania, documentul de unire fiind semnat de 1228 de delegați.

3.3. Stilurile vorbirii în presa din 1918

Vom urmări în cele ce urmează aspecte ce țin de modalitățile de redare a discursului raportat (stilurile vorbirii) în presa anului 1918, cu o privire succintă asupra elementelor introductive ale discursului raportat și a poziționării verbelor *dicendi* față de secvența raportată. Am folosit ca surse publicații la care am avut acces în măsură mai mare: „Românul”, „Telegraful român”, „Gazeta Bucureștilor”, „Gazeta Transilvaniei”, „Unirea”.

Cu referire la discursul jurnalistic actual, Maria Cvasnă Cătănescu [2006: 78] arată că predomină tipurile primare de discurs raportat: *discurs direct* (DD) și *discurs indirect* (DI), secundate de tranșe ocazionale în *discurs direct legat* (DDI¹¹) și *discurs indirect liber* (DIL). Ponderea inegală a modalităților de reproducere a vorbirii vizează eliminarea ambiguității și a confuziei dintre diversele planuri narrative, vorbirea și vocile participante la configurarea discursului fiind marcate clar, uneori excesiv. Un tip de discurs particular îl reprezintă discursul direct liber (DDL), descris pe larg și definit de Cezar Bălășoiu [2017: 243 ș.u.] ca fiind o formă de DD caracterizată prin nondependența de un verb introductiv și prin renunțarea la semnele citării, tip de discurs asupra căruia ne vom opri și noi atenția în articolul de față.

În ceea ce privește discursul raportat dependent de un verb *dicendi*, se impun clarificări terminologice legate de secvența citantă (*discurs citant* sau discurs-cadru) și secvența citată (*discurs citat*). Discursul citant este format din verbul declarativ care introduce vorbirea „străină” și nominalul care indică locutorul citat. Discursul citat este secvența care aparține locutorului inițial.

Discursul jurnalistic este un cadru favorizant pentru fenomenul polifoniei, care aduce în discuție mai multe voci naratoriale, rolul jurnalistului fiind, de multe ori, acela de a „gestiona”, chiar de a „manevra”, un discurs originar pe care îl poate prezenta cu mijloace

¹¹ Stil specific limbii vorbite, neliterare (e.g. *Mi-a spus că „vreau să vin”*), incompatibil cu textul jurnalistic.

care servesc scopului său ori demonta și reconstrui într-o nouă realitate de comunicare, cu rol de persuasiune [Cvasnii Cătănescu, 2006: 78]. O parte a presei din 1918 era una obiectivă, cu rol pur informativ, nelăsând să transpară atitudinea ziaristului ori a publicației. La polul opus se situa o presă subiectivă, care făcea uz de procedee de expunere literare și de figuri de stil, în măsură să servească scopului politic și social de a convinge publicul de mesajul transmis și de a încuraja la acțiune.

3.3.1. Discursul narativizat (DN)

Utilizat frecvent în presa informativă din 1918, DN reda comprimat diverse activități de comunicare, prin verbe unități lexicale sau prin formulări perifrastice (*a da lămuriri*; *a rosti un mesaj*; *a trimite laude*). Uneori, procesul de comunicare era redat aproape telegrafic (e.g. *a răspuns d-l general Istrati și apoi ministrul de războiu*); alteori, verbul/locuțiunea *dicendi* era dublat(ă) de compliniri de tip adverbial, menite să completeze „scena comunicațională” prezentată (*s'a întreținut foarte afabil cu...*), sau de gerunzii care, de regulă, particularizau acțiunea exprimată de verbul *dicendi* la mod predicativ, alteori desemnau acțiuni succesive (e.g. *a răspuns emoționat mulțumindu-i; mulțămeste [...] făgăduind*). Exemplele de mai jos sunt edificatoare:

Dr. C. Bredeanu *l-a salutat* în limba franceză, *exprimând* durerile și suferințele poporului român din Banat, din trecut și de acum. [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 2]

La salutul oficios al dlui Erdélyi dl general *a răspuns emoționat mulțumindu-i și asigurându-l* de cea mai mare bunăvoință, după aceea *a cerut informațiile și părerile* dlui ministru referitor la situația politică de azi [...] Dl ministru *a conversat* aproape $\frac{3}{4}$ ore între patru ochi cu dl general, care a venit apoi în cabinetul vecin și *a salutat foarte călduros* și a strâns mâna membrilor din suita dlui Erdélyi. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 2]

Înceind, cere sprijinul sincer și puternic al tuturor factorilor cu răspundere [...] [„Telegraful român”, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 18]

Generalul Berthelot *s'a întreținut foarte afabil* cu toți membrii delegațiilor, *a rostit cuvinte de încurajare* și *a asigurat* că aspirațiile noastre sunt aproape de împlinire [...] [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]

Generalul Berthelot *a răspuns tuturor în două trei cuvinte, mulțumindu-le* pentru atenție. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]

D-l Al. Marghiloman *a cuvântat* pentru Regele Ferdinand, care vede cu mulțumire readucerea Basarabiei, după mai bine de 100 de ani, la sânul patriei-mume.

A vorbit apoi de brava armată română.

A răspuns d-l general Istrati și apoi ministrul de războiu, d-l general Hărjeu, care *a glorificat* armata română. [„Gazeta Bucureștilor”, anul II, nr. 479, 14 apr. 1918, p. 1]

3.3.2. Discursul indirect (DI)

În abordarea clasică, DI este definit ca o modalitate de raportare discursivă care este dependentă sintactic de un verb de declarație și care „înlătură [...] posibilitatea de a reda reacția personajului și elementele afective ale vorbirii” [Mancaș, 1972: 13]. Având în vedere că, sintactic, stilul indirect presupune introducerea comunicării reproduse printr-un conector subordonator sau printr-un element cu funcție de conector (pronume, adverb),

M. Mancaș [1972: 8, 11] propune termenul „stil indirect conjuncțional” (prin opoziție cu stilul indirect liber, „liber” de conjuncție).

În scopul obiectivării discursului jurnalistic al anului 1918, se opta pentru discursul indirect, dependent de verbe sau locuțiuni verbale *dicendi* neutre semantic (e.g. *a anunța, a comunica*):

Ziarele maghiare *aduc știrea* că ministrul Apponyi *a comunicat* Consistorului gr. cat. român din Oradea-mare, că în viitor va da ajutor gimnaziului românesc din Beiuș [...]. [„Gazeta Transilvaniei”, nr. 4, 24 ian. 1918, p. 4]

D. Al. Marghiloman *declară* că în numele poporului *proclamă* „Unirea Basarabiei cu România”, unire făcută de „Sfatul Țării” [...]. [„Gazeta Bucureștilor”, anul II, nr. 479, 14 apr. 1918, p. 1]

O alternativă cu un grad sporit de obiectivitate este ilustrată de situații frecvente în care se preferă redarea telegrafică a unui conținut, sursa fiind, de cele mai multe ori, impersonală, nedefinită:

Primum știrea că mareșalul Joffre [...] va sosi în Salonic [...] [„Românul”, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 4]

Se svonește că se vor schimba numai unele persoane. [„Telegraful român” nr. 3, din 24 ian. 1918, p. 10]

Să li se explice că în primul rând numai aceia se primesc cari simțesc aplicare pentru cariera militară. [„Românul”, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 2]

dar și vag definită:

Ziarul german [...] *anunță* din isvor sigur că între vasele care trebuiesc extrădate Englezilor [...] [„Românul”, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 4]

Știre oficială din Viena *șpune* că guvernul României [...] [„Telegraful român”, nr. 15, 23 feb. 1918, p. 58]

Un tip de discurs specific textului informativ este așa-numitul **discurs „peticit”** [Cvasnii Cătănescu, 2006: 98], care presupune mixajul, în cadrul aceluiași enunț, a unor elemente care aparțin, la origine, pe de o parte, jurnalistului, pe de altă parte, vocii citate, fiind o marcă a polifoniei jurnalistice. Exemplul de mai jos reprezintă o secvență-construct:

Ni se scrie din Lugoj: În 26 Dec. la amiazi o telegramă scurtă primită dela Consiliul dirigent din Sibiu *a anunțat* C. N. R. din Lugoj, că d. a. sosește dinspre Orșova, cu tren special, generalul Berthelot, care „dorește în gara Lugojului a poposi 1 ceas și a primi toate autoritățile din Lugoj.” [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 2]

Secvența de DI (*o telegramă... a anunțat... că...*) include una de DD, încadrată între ghilimele, redând parțial un fragment din comunicarea originală (textul telegramei). Astfel, este demontat un mesaj enunțat anterior, pentru ca, mai apoi, să fie selectate și inserate unele fragmente disparate într-o nouă unitate de comunicare. În această ordine de idei, în GALR [II: 827] se vorbește despre întrepătrunderi ale diverselor tipuri de discurs, din care

rezultă construcții complexe, formate din secvențe specifice diverselor forme de discurs. În exemplele de mai jos, sunt marcate cu caractere înclinate, în cadrul pasajului în stil indirect, secvențe atribuite emițătorului-sursă. Se poate vorbi aici despre așa-numitul „discurs raportat încorporat”¹²:

Regele trimite laude la adresa soldaților săi și a marinei, și accentuează, că *prima țântă* va fi de aici încolo continuarea cu succes a războiului. [„Telegraful român”, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

[...] zicând că se vor termina, după toată probabilitatea, cu rezultat *favorabil*. [„Telegraful român”, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 18]

Următorul context atrage atenția prin amalgamul de procedee de raportare: DI, în care este o tranșă de text grafiată înclinat, aparținând, probabil, vorbitorului inițial, urmat de DD, cu o inserție de discurs citant:

Contele Tisza în discursul său, a accentuat cu raport la armata ungară independentă, că *stabilirea limbii armatei este dreptul exclusiv al regelui*. „Acest drept constituțional al Majestății Sale – a zis vorbitorul – s’a manifestat deja în înțelesul dorințelor națiunii maghiare”. [„Telegraful român”, nr. 8, 5 feb. 1918, p. 30]

Uneori, absența unor mărci grafice clare face dificilă demarcarea tipului de discurs raportat:

A arătat în expunere frumoasă, că¹³: nu a fost moment mai însemnat în viața unei parohii la care protopopul Bercan să nu fi luat parte [...]. Vorbirea a făcut o profundă întipărire asupra tuturor. [„Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 3]

Redarea unui conținut semantic în DI putea viza atât comunicarea orală, cât și pe cea scrisă, telegrafică ori telefonică:

Părintele Stanciu *a arătat* în documentatul său articol [...] că [...] [„Telegraful român”, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 5]

Generalul Berthelot, [...], *a adus telefonic la cunoștința* comisiunii [sic] maghiare de armistițiu că [...] [„Românul”, nr. 40, 28 dec. 191, p. 4]

În 26 Dec. la amiazi o telegramă scurtă primită dela Consiliul dirigent din Sibiu *a anunțat* C. N. R. din Lugoj. [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 2]

Și în cazul discursului indirect se întâlnesc situații de coocurență a unui verb *dicendi* la mod personal cu altul la gerunziu, exprimând:

– fie acțiuni succesive:

Părintele arhimandrit *mulțumește făgăduind* că va munci [...] [„Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

¹² Günthner [2002: 351]: *incorporated reported speech*.

¹³ Conectorul *că* urmat de semnul „două puncte” poate indica faptul că secvența următoare este fie în stil direct, fie în stil indirect.

– fie acțiuni care se „definesc”, se completează reciproc:

Terminând, promite că fondul înființat îl va spori [...]. [„Telegraful român”, nr. 14, 21 feb. 1918, p. 55]

Excelența Sa *răspunde* vădit pătruns *zicând* că doririle de bine în vremuri grele, în vremuri de primejdie ne mângăie [sic] și ne întăresc inima. [„Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

Uneori, pentru evitarea monotoniei stilistice, erau selectate verbe contextual sinonimice:

[...] Kühlmann *susține* că provinciile și popoarele deslipite [sic] [...] de Rusia sunt acum îndreptățite să ajungă la învoială [sic] și să-și rectifice hotarele. Delegatul rus, Troțki, *este* dimpotrivă *de părerea* că [...] [„Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 3]

Regele George al Angliei *a rostit un mesaj* în parlament și *a declarat* că prin colaborarea Statelor Unite s'a întărit puterea armelor înțelegerii. *Vorbește* după aceasta despre căderea Rusiei [...]. Regele trimite laude la adresa soldaților săi și a marinei, și *accentuează* că [...] [„Telegraful român”, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

Rareori, DI era introdus de substantive *dicendi*:

Actualul guvern venise la vremea sa cu *promisiunea* în proțap, *că* va înfăptui votul universal și secret. [„Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

Răspunsul domnului secretar de stat, *că* biserica noastră n'a dovedit că ar avea trebuință de mijloace pentru susținerea ei și a instituțiilor sale [...]. [„Telegraful român”, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 41]

Ședința s'a încheiat cu *dorința* contelui Czernin ca și guvernul polon să trimită delegați [...].¹⁴ [„Telegraful român”, nr. 8, 5 feb. 1918, p. 31]

3.3.3. Discursul indirect liber (DIL)

Discursul indirect liber este definit ca modalitate de raportare care transpune formele pronominale și verbale din DD, renunță la verbul *dicendi* și la conector și preia din DD elementele ce indică subiectivitatea raportatului [Bălășoiu, 2017: 89; Chiricu, 2013: 131; GALR, 2005, II: 826-827; Mancaș, 1972: 10-11]. Sintactic, este o formă intermediară între DD și DI, luând uneori forma unui dialog fictiv [Mancaș, 1972: 149 ș.u.], alteori având funcție „reflexivă”, de interiorizare a narației¹⁵.

DIL nu reprezintă o prezență notabilă în textul jurnalistic al anului 1918, fiind un stil specific prozei literare, „care urmărește redarea cât mai fidelă a viziunii subiective a personajelor asupra lumii” [Chiricu, 2013: 130] sau redarea gândurilor unui personaj [Mancaș, 1972: 11].

¹⁴ Substantivul „dorința”, *nedicendi* la bază, preia contextual sensul de comunicare orală, introducând DI.

¹⁵ „Dar Măi nu veni. Nu veni nici a doua noapte... O gheară rece începu să-i strângă inima... *Nu cumva și-o fi bătut joc de ea?* Nu-i venea să creadă.” [Camil Petrescu, *Un om*, I: 19, apud Mancaș 1972: 129]

3.3.4. Discursul direct (DD)

3.3.4.0. *Discurs polifonic*. Așa cum arăta Maria Cvasnii Cătănescu [2006: 105], în textele informative, secvențele în discurs direct creează „efectul de real” și de obiectivitate a jurnalistului; aceste situații erau ilustrate în special de secvențele în DD precedate de verbe declarative neutre stilistic, cu caracter formal (e.g. *a declara*).

Interesantă și pertinentă ni se pare teoria conform căreia DD nu redă mimetic un discurs „original”, ci reprezintă o „stilizare” a acestuia, din perspectiva raportorului [Günthner, 2002: 351]. Teoria amprenteii raportorului asupra mesajului redat în DD este legată de teoria *polifoniei* discursului raportat¹⁶, a lui Bakhtin, care presupune un amestec de voci naratoriale, *layering of voices* [Günthner, 2002: 349]. S. Günthner prezintă într-un mod clar ideea de polifonie a lui Bakhtin:

The speaker's expressivity penetrates through the boundaries of the speaking subjects and spreads to the other's speech, by transmitting it in a particular way [Bakhtin, 1986: 92].

Thus, intertextual relationships between the prior dialogue in the story world and the present performance in the reporting world play a crucial role in permitting speakers to create multiple modes of inserting their own evaluations into the discourse, and to build up different perspectives on what is taking place. [Günthner, 2002: 348]

În presa scrisă, DD era frecvent un mod de „intervenție” a jurnalistului în textul citat, o redare mai mult sau mai puțin subiectivă a discursului unui prim locutor. Astfel transpărea atitudinea de adevărată sau, dimpotrivă, de ostilitate a jurnalistului. „Modul în care naratorul alege să utilizeze sau nu mijloacele recunoscutibile ale DD apare ca subordonat efectului pe care dorește să îl obțină” [Bălășoiu, 2017: 221]. În textul publicistic din 1918, verbe *dicendi* neutre semantic erau însoțite de compliniri lexicale care făceau concurență tropilor literari, devenind astfel marcatori subiectivi:

Ea va răspunde sus și tare: Slavă Ție Dumnezeuule Atotputernic [...]. [„Unirea”, anul XXVIII, 1 dec. 1918, p. 1]

Berthelot *a grăit* țăranilor și țăranilor *următoarele cuvinte izvorâte din inimă*: **Vă cunosc și vă iubesc**. [...]. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 2]

P. S. Sale generalul francez *a răspuns militărește, scurt, concentrat în cuvinte pline de conținut*:

– Mulțumesc pentru cuvintele generoase și sunt foarte fericit că mă regăsesc între concetățenii mei. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]

[...] au defilat *strigând din inimă*: trăiască generalul Berthelot. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]

[...] *au declarat din cuvânt în cuvânt*: „Pușcau după bieții Români, ca după iepuri”!... [„Românul”, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 2]

¹⁶ Apariția teoriilor polifonice este legată de nume ca Oswald Ducrot (care făcea distincția dintre *subiectul vorbitor* și *locutor* [cf. Bres & Verine, 2002: 161 ș.u.]; *énonciateur* – *locuteur*) și grupul de cercetători reuniți sub numele ScaPoLin.

Uneori, folosirea unui verb cu sens *dicendi* contextual sau lipsit de capacitatea de a raporta un enunț justifică „protezarea” lexicală cu elemente substantivale din sfera comunicării, care permiteau citarea:

Avântata sa vorbire învățatul nostru protopop o *încheie prin cuprinzătoarele cuvinte*:
Un sfert de veac de muncă și de luptă [...]. [„Telegraful român”, nr. 14, 21 feb. 1918, p. 55]

Dl Erdélyi a *salutat* pe dl general cu următoarele *cuvinte*:
„Dle comandant!” [...]. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 2]

[...] concluzul, *exprimat poate prea lapidar prin cuvintele*: «stola nu se poate urca» [...]. [„Telegraful român”, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 5]

Interesante sunt situațiile de *supraraportare*, în care verbele/expresiile de comunicare erau completate semantic de adăugiri (de regulă, gerunzii cu sens *dicendi*), într-o oarecare măsură redundante, care descriau aceeași activitate de comunicare (două acțiuni concomitente în procesul de enunțare: de exemplu, „a răspunde” și „a încheia”):

Generalul a *răspuns ca un frate, încheind cu cuvintele*: Trăiască România-mare împreună cu Banatul. [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 2]

[...] și Berthelot [...] *țin* un *discurs* de despărțire de armata română, în care a *spus* ficiilor săi români: **nu vă zic adio, ci la revedere!** [...]. [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 1]

[...] a *luat cuvântul* contele A. Apponyi, care [...] a *declarat următoarele*: [...]. [„Telegraful român”, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33]

Din declarațiile sale *reținem câteva părți remarcabile*:

Orice program care se întinde asupra tuturor ramurilor vieții de stat, – *zice* oratorul, – suferă de greșala [sic] [...].¹⁷ [„Telegraful român”, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33]

Discursul direct viza nu numai comunicarea orală, ci și pe cea scrisă (telegramă, ziar etc.):

Moartea sa *ni se vestește prin următoarea telegramă*:
„Cu multă durere [...]” [„Telegraful român” nr. 3, 24 ian. 1918, p. 10]

Glasul Ardealului, noul ziar din Brașov *face următoarele reflexii* [sic]:
Clujule blestemat! La catedrele școlărilor tale am văzut pedagogi cu sufletul aprins de ură față de elevul român, sărac, timid și diligent. [...] [„Românul”, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 4]

Interesantă este utilizarea unor verbe „ale receptorului” (desemnând procesul comunicării orale din perspectiva auditivă a unui receptor generic; e.g. a *auzi*), care, folosite singure, presupun existența implicită a unui verb *dicendi*:

Acum, la tot pasul, *auzi*: „De-ar da Dumnezeu odată pacea!” [„Telegraful român” nr. 15, 23 feb. 1918, p. 58]

¹⁷ În acest exemplu, există atât raportare-cadru (făcută din perspectiva receptorului: *reținem*), cât și o secvență incidentă de discurs citant în DD (cu rolul de a marca redundant-retoric apartenența secvenței redacte).

Mulți Români *au auzit glasuri* ungurești: „**Ezt akartuk!**” [...]. [„Românul”, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 2]

3.3.4.1. În privința marcării citatelor în DD, nu existau reguli clare, astfel că se foloseau:

i) ghilimele:

[...] ei au declarat din cuvânt în cuvânt: „Pușcau după bieții Români, ca după iepuri!” [...]. [„Românul”, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 2]

ii) caractere îngroșate:

[...] a spus ficiorilor săi români: **nu vă zic adio, ci la revedere!** [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 1]

iii) linie de dialog:

Generalul Berthelot a răspuns dlui dr. Marsieu între aplauzele furtunoase ale publicului românesc de pe peron:

– Dle vicepreședinte, cuvintele despre bătăliile glorioase dela Mărășești îmi merg direct la inimă, pentru că sunt imaginea chiar a simțirii românești [...]. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]

iv) poziționarea după semnul „două puncte”, fără marcarea grafică suplimentară a discursului raportat:

[...] contele Czernin a ieșit în fruntea tuturor pacifiștilor, a intrat în șirul celor mai mari bărbați de stat și a apropiat cu un pas uriaș pacea, grăind:

Nu ne trebuie anexiuni [...]. [„Telegraful român”, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 18]

Generalul a răspuns ca un frate, încheind cu cuvintele: Trăiască România-mare împreună cu Banatul. [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 2]

Uneori, se practica supramarcarea grafică, prin:

a) litere îngroșate și ghilimele:

[...] au auzit pe un domn străin (ungur) care explica – în limba maghiară – unei grupe cele întâmplate: „**Nu Români au atacat steagul maghiar, ci ei de ei ca să provoace scandalul!**” [„Românul”, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 1]

b) litere înclinate și ghilimele:

[...] cuvintele de bunătate ale Mântuitorului, care zice: „*Veniți la mine toți cei osteniți și năcăjiți, și eu vă voi ușura pe voi...*” [„Telegraful român”, nr. 15, 23 feb. 1918, p. 58]

Un tipar specific stilului publicistic al vremii este ilustrat de numeroase exemple în care citatul este poziționat, fără ghilimele, după semnul „două puncte”, făcând dificilă delimitarea între DD și DI:

Pentru orientare *se comunică*: Dl general Berthelot în rang este egal cu dl general Franchet d'Espéray. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 2]

Daily Chronicle anunță din Iași: Sfatul muncitorilor și soldaților români au luat în mâinile sale conducerea diferitelor ministere. [„Gazeta Transilvaniei”, nr. 4, 24 ian. 1918, p. 4]

Ni se scrie din Lugoj: În 26 Dec. la amiazi o telegramă scurtă primită dela Consiliul dirigenț din Sibiu [...]. [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 2]

Alteori, secvența plasată după semnul „două puncte” prezintă similitudini cu stilul direct, fiind, în fapt, o transpunere cvasifidelă a unor știri/comunicate străine:

În toamna aceasta *a apărut în foile germane următoarea știre*: În orașul Wismar din Meclenburg, la dărâmarea unui părete al mănăstirii Sfântului Spirit s'a aflat o foaie de pergament îngălbinită [...]. [„Gazeta Transilvaniei”, nr. 4, 24 ian. 1918, p. 4]

Nu lipsesc contexte în care substantive *dicendi* introduc enclave de DD, cu ajutorul prepoziției *de*:

După viile *aclamări* de „să trăiască!” ale celor prezenți... [„Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

[...] a stârnit din mii de oameni *strigăte* de *Să trăiască!* [„Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 2]

3.3.4.2. În ceea ce privește poziția verbelor *dicendi* față de DD, cel mai frecvent, verbul *dicendi* preceda textul reprodus:

D. C. Stere *declară*: „Abia războiul de azi a creat o situație limpede. România nu poate rămâne izolată.” [...] [„Gazeta Transilvaniei”, nr. 4, 24 ian. 1918, p. 3]

Alteori, apărând în poziție incidentă, încadrat, de regulă, de linii de pauză, verbul era un fel de „amprentă” a gazetarului asupra textului citat, efectul fiind diminuarea obiectivității discursului jurnalistic:

Când suspinăm – *zice* – ni s'arată năluca urâtă în pălărie cu peana de cocoș [...]. [„Românul”, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 2]

Nu este departe timpul, – *a zis* generalul Berthelot – când pacea ce se va semna să vă satisfacă aspirațiunile legitime [...] [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]

Aceasta este cauza, – *sfârșește* diplomatul, – că în 1918 nu aștept pacea, ci numai preparativele păcii. [„Telegraful român”, nr. 10, 9 feb. 1918, p. 37]

Sporadic, verbul era poziționat final:

Foarte fericit de atitudinea ireproșabilă a trupei, vă salut și vă asigur de același [sic] sentiment ce mi-l dovedești, *fu răspunsul* generalului. [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]

Cezar Bălășoiu [2017: 246] arată că poziționarea în inciză, precum și cea finală a verbului declarativ reprezintă un semn de libertate mai mare a DD.

3.3.5. Discursul direct liber (DDL)

Discursul direct liber este o formă de DD neintrodusă printr-un verb *dicendi* și nemarcată prin ghilimele [Bălășoiu, 2017: 245]. Mihaela Mancaș [1972: 156] îl numește *stil direct neintrodus*.

Este slab reprezentat în textul propriu-zis de presă al anului 1918. Acolo unde apare, aduce asemănări cu stilul literar:

Întâmpinarea dlui general Berthelot la Pecica. Cu steagul în mijloc [...] garda se înșirui dealungul [sic] peronului. [...] „Trăiască Franța! Trăiască Exc. Sa d. general Berthelot! Trăiască amicul Românilor și înfăptuitorul României-mari! [„Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 2]

Textele de proză literară publicate în unele ziare (de pildă, în „Foișoara Telegrafului român”), furnizează exemple mai numeroase de DDL:

Va să zică erau unsprezece; și acum mai trebuie unul la anul, ca să facă patru-spre-zece cu soț... „Să trăești Sultana taichii și să-i îplinești! Din toate gospodinele satului tu-mi ești mai dragă”! [„Telegraful român”, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 18]

Grăind o sudalmă îngrozitoare, trase colonelului sabia, dar căpitanul îl opri. „Moartea omului acestuia nu ne poate fi de folos, el trebuie să trăiască”. [„Telegraful român”, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 6, suplimentul literar *Foișoara*]

DDL este ilustrat și de situații cu verbul *dicendi* subînțeles din secvențe referitoare la gestica personajului vorbitor, pasajul în DD urmând semnului „două puncte”:

Tremurând de groaza primejdiei, în care își vedea copilul, el tinse mâinile spre colonel:

– Iertați-mi copilul, luați-mă, aruncați-mă în temniță [...]. [„Telegraful român”, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 6, suplimentul literar *Foișoara*]

4. Concluzii

Am avut în vedere analiza modalităților de realizare a discursului raportat în presa anului 1918, înțelegând prin discurs raportat redarea în publicistica vremii atât a comunicării orale (predominantă), cât și a celei scrise, telegrafice și, mai rar, telefonice. Am avut în vedere elemente diverse de introducere a DR: verbe și locuțiuni verbale *dicendi*, precum substantive sau locuțiuni substantive din sfera comunicării.

Anul istoric 1918 a fost reflectat într-o presă cu opțiuni social-politice liber asumate, având un vădit rol social și cultural. Presa se remarcă, pe de o parte, prin obiectivitate în informarea publicului, pe de altă parte, prin subiectivitate pusă în slujba dorinței de a mobiliza masele, de a trezi conștiința națională, sentimentele patriotice ale românilor, care să conducă la realizarea României Mari. Rolul presei era, așadar, atât unul informativ, cât și *formativ* (social și educativ-cultural).

Din analiza presei anului 1918 se desprind câteva trăsături care, pe de o parte, o particularizează local, temporal și social (într-o Românie care visa la unitate, într-un

moment postbelic, într-o societate în continuă frământare și organizare), altele care o apropie de textul publicistic în general. O constantă a publicisticii din secolul trecut este cultivarea discursului polifonic, care presupune prezența simultană a mai multor voci naratoriale; polifonia era transpusă în special în tranșe de discurs „peticit”, discurs raportat incorporat, discurs direct, purtător al „amprentei” raportorului-jurnalist¹⁸, folosirea dialogului etc. Maria Cvasnii Cătănescu [2006: 78] menționează, în acest sens, caracterul de „construct” al textului jurnalistic, care presupune demontarea unui mesaj enunțat anterior, apoi selectarea și inserarea unor fragmente dispartate într-o nouă unitate de comunicare. Se poate considera că textul jurnalistic este produs de un Emițător intermediar (între Emițătorul locutor și public), care redă și, uneori, evaluează și comentează informațiile din discursul original. Așadar, Emițătorul raportor nu numai citează un discurs aparținând altui emițător, ci și „(re)pune în scenă”, printr-o interpretare proprie a actului de comunicare performat inițial, în scopul de a spori eficiența persuasivă a textului. În acest sens, Cezar Bălășoiu demonstrează că DD, spre exemplu, nu este într-un tot fidel secvenței redată, deoarece nu raportează enunțul, ci enunțarea, un proces complex din care rezultă enunțul și din care raportorul selectează numai ceea ce consideră a fi relevant pentru propriul discurs [Bălășoiu, 2017: 239-241]. Din acest punct de vedere, DD aparține în primul rând raportorului, fiind în măsură să utilizeze mijloace eterogene (formule care creează efectul de reproducere exactă, mijloace care sugerează sau subliniază irealitatea discursului citat) de transpunere a viziunii raportorului, a poziției acestuia față de secvența citată.

În ceea ce privește ponderea stilurilor de raportare a discursului folosite, bine reprezentate sunt, în ordine: DN, DI, DD, urmate de alte tipuri de DR (DDL, DIL), cu apariție sporadică. Cititorul actual al presei de acum un secol simte o oscilație în aplicarea normelor grafice specifice editării jurnaliste, uneori practicându-se supramarcarea grafică. Astfel, absența unor reguli stricte de citare face uneori dificilă demarcarea tipului de discurs raportat. În contrapondere, interesante sunt situațiile de supraportare, nu puține, în care verbele/expresiile de comunicare erau completate semantic fie de gerunzii cu sens *dicendi*, fie de alte verbe *dicendi*, uneori în relație de sinonimie parțială, făcând referire la aceeași activitate de comunicare și având scopul de a amplifica retorismul exprimării și forța de persuasiune. Folosirea gerunziilor *dicendi* care complinesc verbe predicative *dicendi*, indiferent de tipul de discurs raportat în care apar, este o particularitate sintactică învechită, cu efect retoric (e.g. „*a vorbit* [...] *zicând* că [...]” [„Telegraful român”, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33]).

În ceea ce privește impresia de autenticitate a informației și de obiectivitate a jurnalistului, „efectul de real” în textele informative este creat în special de secvențele de discurs direct, indirect, precum și de cel indirect liber, așa cum arată Maria Cvasnii Cătănescu [2006: 105].

Se remarcă, de asemenea, în textele publicistice analizate îmbinarea stilului jurnalistic cu cel literar, cu scop emoționant și persuasiv, prin apel la diverse tehnici literare: folosirea dialogului, a numeroase epitete (*mulțumește călduros; a spus în cuvinte alese* [„Telegraful român”, nr. 14, 21 feb. 1918, p. 55]), metonimii („Eu vreau, eu vreau, eu vreau! – *strigă* deodată *un glas* ca venit din mormânt.” [„Telegraful român”, nr. 3, 24 ian. 1918, p. 9]); sinecdoco (cu *gură mincinoasă* [„Telegraful român”, nr. 3, din 24 ian. 1918, p. 10]); inversiuni („*Predică a rostit* și preotul I. Blaga din Jibert [...]” [„Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 3]; „următoarele *prea interesante declarații*” [„Telegraful român”, nr. 10, 9 feb. 1918, p. 37]); personificări, metafore etc., apropiindu-se astfel de editorial. Cultivarea

¹⁸ “[...] the speakers not only report past dialogues but generally re-stage them and indicate a certain point of view towards the reconstructed utterances” [Günthner, 2002: 348]. A se vedea și Cvasnii Cătănescu [2006: 78, 105].

limbii, stabilirea și unificarea ortografiei, publicarea de scrieri literare de mici dimensiuni reprezentau o altă preocupare de seamă a publicisticii din 1918 (de exemplu, suplimentul literar al gazetei „Telegraful român”: „Foișoara”).

În ceea ce privește rolul presei în viața unei societăți, Daniela Rovența-Frumușani [1999: 224] arată că aceasta „fixează agenda opiniei publice (chiar dacă nu induce și modalizarea CUM să gândim, indică precis decupajul evenimential, altfel spus LA CE să ne gândim), infiltrându-se în sistemul nostru cultural.” Revenind la anul 1918, un rol important în configurarea principiilor jurnalistice în raport cu publicul vizat l-a avut Sextil Pușcariu, inițiatorul ziarului „Glasul Bucovinei”, promovând o presă morală și patriotică în același timp, în măsură să contribuie „la închegarea unui suflet românesc unitar între hotarele țării mărite” [Pușcariu, 1918 a: 60]. În articolul „Presa”, Sextil Pușcariu arată că cele „trei cerințe de căpetenie ale unei prese bune” sunt „informația, orientarea și educarea spiritului public” [Pușcariu, 1918 c: 101]; sau, altfel spus, eleganță în exprimare, corectitudine dublată de obiectivitate, informare riguroasă și forță persuasivă: „urbanitate în ton, respect pentru părerea adversarului, control sever și încurajare fățișă” [Pușcariu, 1918 b: 77]. Publicistica anului 1918 a jucat un rol esențial în definirea identității sociale, istorice și culturale a poporului român.

Liviu Brătescu, în cadrul conferinței ținute la Iași de care am amintit anterior, arăta că „cel mai bun barometru al unei societăți este presa”. În aceeași ordine de idei, cu un secol în urmă, Sextil Pușcariu sublinia că „gazeta e ca o oglindă, în care să se reflecteze viața de toate zilele. Măiestria e de a ști să îți oglinda la distanță potrivită” [Pușcariu, 1918 c: 101].

BIBLIOGRAFIE

- Bakhtin, 1986: Michael M. Bakhtin, *Speech Genres and Other Late Essays*, Austin, University of Texas Press.
- Bălășoiu, 2004: Cezar Bălășoiu, *Discursul raportat în textele dialectale românești*, București, Editura Universității din București.
- Bălășoiu, 2017: Cezar Bălășoiu, *Probleme ale discursului raportat*, București, Editura Universității din București.
- Brătescu, 2018: *Liviu Brătescu – conferință Iași*; articol-știre despre conferință, disponibil la adresa: <http://www.asiromani.com/la-palatul-culturii-din-iasi-presa-romaneasca-la-1918-o-interesanta-conferinta-sustinuta-de-dr-liviu-bratescu/>, accesat la 20 mai 2018.
- Bres & Verine, 2002: Jacques Bres, Bertrand Verine, « Le bruissement des voix dans le discours », în *Faits de langues*, nr. 19, pp. 159-169.
- Chiricu, 2013: Iuliana Chiricu, *Trăsături și funcții ale discursului raportat în interacțiunea verbală*, București, Editura Universității din București.
- Cvasnii Cătănescu, 2006: Maria Cvasnii Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, București, Editura Universității din București.
- Fischer & Vasiliu, 1953: Iancu Fischer, Emanuel Vasiliu, „Vorbirea directă și indirectă”, în „Limba română”, II, nr. 4, pp. 35-40.
- Günthner, 2002: Susanne Günthner, “Perspectivity in reported dialogues. The contextualization of evaluative stances in reconstructing speech”, în *Perspective and Perspectivation in Discourse*, Carl F. Graumann, Werner Kallmeyer (eds.), Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Mancaș, 1972: Mihaela Mancaș, *Stilul indirect liber în româna literară*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

- Petcu, 2012: Marian Petcu (coord.), *Istoria jurnalismului din România în date: enciclopedie cronologică*, București, Polirom.
- Popa, 2015: Mircea Popa, „Sextil Pușcariu – istoric literar și om de presă”, în *Caietele Sextil Pușcariu*, nr. II, Cluj-Napoca, pp. 646-656.
- Pușcariu, 1918 a: Sextil Pușcariu, „Întoarcerea pribegilor”, în „Glasul Bucovinei”, I, nr. 6.
- Pușcariu, 1918 b: Sextil Pușcariu, „Presa”, în „Glasul Bucovinei”, I, nr. 54.
- Pușcariu, 1918 c: Sextil Pușcariu, „Presa”, I, în „Glasul Bucovinei”, I, nr. 94.
- Rovența-Frumușan, 1999: Daniela Rovența-Frumușani, *Semiotică, societate, cultură*, Iași, Institutul European.
- Weinrich, 1989: H. Weinrich, *Grammaire textuelle du français*, Paris, Didier.

Sigle:

- DSL, 2001: Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar general de științe ale limbii*, București, Editura Nemira.
- ELL, 2005: *Encyclopedia of Language and Linguistics*, 2nd edition, Elsevier, s.v. *Reported Speech: Pragmatic Aspects*.
- GALR, 2005: Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. I: *Cuvântul*, vol. II: *Enunțul*, București, Editura Academiei.

Reviste:

- „Gazeta Transilvaniei”, nr. 4, 24 ian. 1918, p. 3-4.
- „Gazeta Bucureștilor”, anul II, nr. 479, 14 apr. 1918, p. 1.
- „Telegraful român”, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2-3.
- „Telegraful român”, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 5-6, suplimentul literar *Foișoara*.
- „Telegraful român” nr. 3, 24 ian. 1918, p. 9-10.
- „Telegraful român”, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 18.
- „Telegraful român”, nr. 8, 5 feb. 1918, p. 30-31.
- „Telegraful român”, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33.
- „Telegraful român”, nr. 10, 9 feb. 1918, p. 37.
- „Telegraful român”, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 41-42.
- „Telegraful român”, nr. 14, 21 feb. 1918, p. 55.
- „Telegraful român”, nr. 15, 23 feb. 1918, p. 58.
- „Românul”, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 2, 4.
- „Românul”, nr. 41, 29 dec. 1918, p. 1-2.
- „Românul”, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 1-2.
- „Românul”, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1-2.
- „Unirea”, anul XXVIII, 1 dec. 1918, p. 1.